

Aleksandra KOSZAREK-CYRA
Politechnika Częstochowska
a.cyra@gmail.com
Monika PIŚNIAK
Politechnika Częstochowska
m.pisniak@wp.pl

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA STUDENTÓW WYDZIAŁU ZARZĄDZANIA POLITECHNIKI CZĘSTOCHOWSKIEJ

Streszczenie. W artykule poruszono tematykę świadomości ekologicznej przyszłych menedżerów jako kluczowego elementu w rozwoju zrównoważonych organizacji. Przedstawione zostały częściowe wyniki badania przeprowadzonego wśród studentów Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, które miało na celu poznanie poglądów i postaw, określenie poziomu wiedzy ekologicznej i identyfikację zachowań prośrodowiskowych. Ze względu na szeroki zakres badania, w niniejszym artykule, uwaga została skupiona głównie na wynikach dotyczących poglądów na tematy środowiskowe

Słowa kluczowe: świadomość ekologiczna, poglądy proekologiczne, działania prośrodowiskowe

THE ECOLOGICAL AWARENESS OF STUDENTS OF THE MANAGEMENT FACULTY OF THE CZĘSTOCHOWA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Abstract. This article addresses the issue of environmental awareness of future managers as a key element in the development of sustainable organizations. Partial results of the survey conducted among students of the Faculty of Management of the Częstochowa University of Technology were presented. The research aimed to get to know the views and attitudes, to define the level of ecological knowledge, and to identify the pro-environmental behavior. Due to the wide scope of the study, this article focuses mainly on the results of first part of research - views on environmental issues

Key words: ecological awareness, pro-ecological views, pro-environmental activities

1. Wstęp

Podejście świata biznesu do problemów środowiskowych zmieniało się od lat 50. XX wieku. W czasie niespełna wieku nastąpiło przejście od gospodarki rabunkowej (okres przed II Wojną Światową) do koncepcji zrównoważonego rozwoju gospodarek.

Zmiany te następowały stopniowo od jedynie ograniczania antropopresji (lata 50. i 60. XXw. - m.in. metodę rozcieńczania), poprzez wdrażanie różnego typu urządzeń filtrujących tzw. „urządzeń końca rury” (lata 70 XX w), aż do przyjęcia stanowiska, że ograniczanie i utylizacja odpadów jedynie na „końcu rury” są niewystarczające, a zmniejszenie ich ilości już etapie produkcji jest o wiele bardziej korzystne środowiskowo [3, s. 81-82] (od lat 80. XXw.). Skutkowało to m. in wprowadzaniem tzw. Strategii „Czystej Produkcji” (Cleaner Production, Clean Production CP), czy strategii zarządzania cyklem życia produktu [11, s. 91-98]. Obecnie mówi się o rozwoju tzw. kultury ekologicznej, której podstawowym założeniem jest użytkowanie przyrody z poszanowaniem jej praw, a popełnianie czynów zagrażających środowisku naturalnemu uznawane jest niemoralne i naganne [6, s. 59].

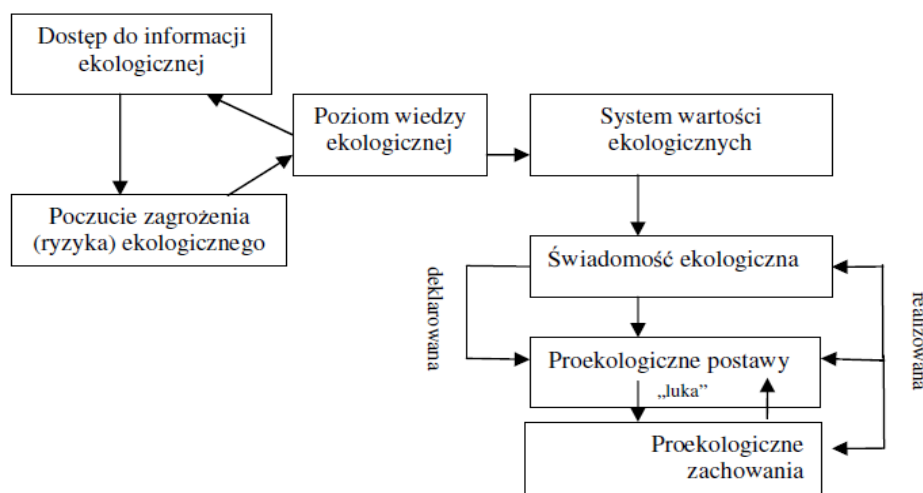
Ewolucja w podejściu do spraw środowiskowych jest spowodowana przede wszystkim wzrostem poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa.

2. Kształtowanie świadomości ekologicznej

Świadomość ekologiczna jest pojęciem wieloznacznym, różnie definiowanym w literaturze przedmiotu. Z psychologicznego punktu widzenia można ją określić jako część świadomości społecznej odnoszącej się do środowiska przyrodniczego [10, s. 149-160]. W wąskim ujęciu świadomość ekologiczna rozumiana jest jako wiedza i stosunek do środowiska, w średnim dodaje się poszanowanie środowiska oraz intencje ekologiczne [8, s. 125-138]. Szeroko rozumiana świadomość ekologiczna to całokształt idei, wartości i opinii o środowisku, jako miejscu życia i funkcjonowania człowieka [1, s. 87].

Do składowych świadomości ekologicznej zalicza się zatem [9, s. 427-438]:

- I. Stan wiedzy ekologicznej
- II. Poglądy dotyczące ochrony środowiska
- III. Oceny i opinie na temat stanu środowiska naturalnego
- IV. Wzorce i normy zachowań proekologicznych
- V. System wartości (etyka ekologiczna).

Rys. 1. Proces kształtowania proekologicznych postaw i zachowań

Źródło: [8].

Wzrost poziomu świadomości ekologicznej można osiągnąć poprzez, na wpływanie na poszczególne jej składowe, co może być realizowane np. poprzez dostarczanie nowych informacji czy, jak twierdzi W. Mirowski [5], ocenę stanu otoczenia, która warunkuje wzorce zachowań i motywację do działania (por. rys 1). Niektórzy autorzy np. P. Gliński [4] czy O. Seroka-Stolka podkreślają, że świadomość ekologiczna jest bezpośrednio powiązana ze świadomością zagrożeń i ich wpływu na potrzeby człowieka, ponieważ to poczucie zagrożenia powoduje chęć poszukiwania informacji i wzrost wiedzy związanej z ochroną środowiska.

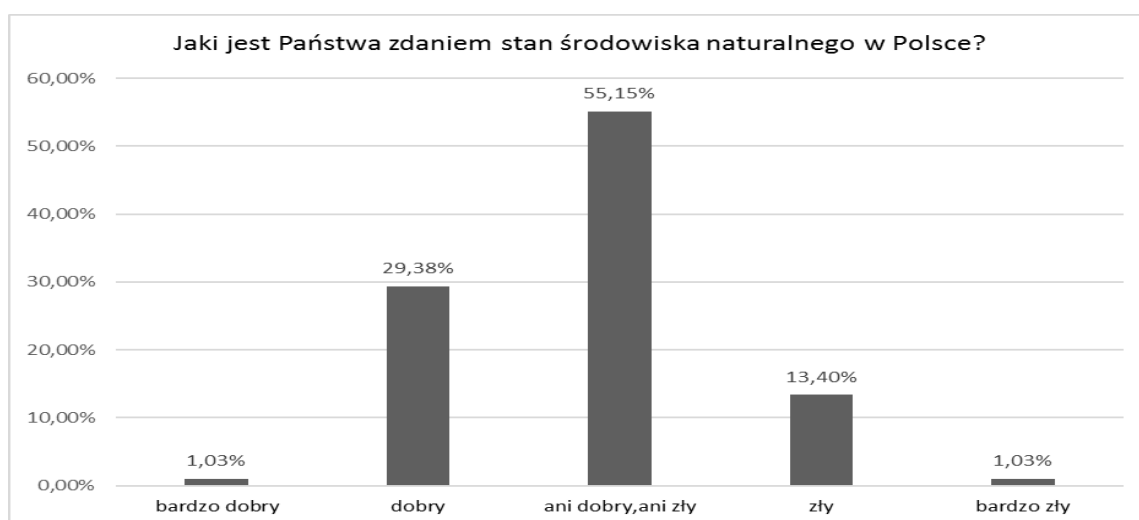
W czasie kiedy presja zarówno ze strony wymogów prawnych, jak również nacisków społecznych w kierunku poszanowania środowiska, jest coraz wyższa przedsiębiorstwa powinny kłaść coraz większy nacisk na to by ich menedżerowie charakteryzowali się wysokim poziomem świadomości ekologicznej, gdyż tacy pracownicy mogą przyczyniać się do poprawy wizerunku jak i wydajności firmy [7, s. 159-165]. Istotnym jest zatem wykreowanie nowego typu menedżera, który w ramach swojej działalności będzie wdrażał politykę ochrony środowiska, a także koordynował i monitorował działania wszystkich działów organizacji w celu zapewnienia ich zgodności z zasadami zarządzania środowiskowego [2].

Badanie przeprowadzone na potrzeby artykułu miało za zadanie zidentyfikować postawy i poglądy na temat zagadnień środowiskowych, zbadać poziom wiedzy ekologicznej, wskazać podejmowane przez respondentów działania, jak również ocenić podejście do szeroko rozumianych działań proekologicznych przyszłych menedżerów, jako osób decyzyjnych w przedsiębiorstwach.

3. Przeprowadzone badanie

Tak jak zostało wspomniane w poprzedniej części artykułu, badano 3 rodzaje zagadnień – poglądy i postawy, poziom wiedzy ekologicznej i zachowania prośrodowiskowe. Ze względu na szeroki zakres badania, w niniejszym artykule, uwaga została skupiona jedynie na pierwszej części – wynikach dotyczących poglądów na tematy środowiskowe.

Badanie¹ zostało przeprowadzone w maju 2016 roku na reprezentatywnej grupie 190 studentów I, II i III stopnia Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej. W badaniu wykorzystano metodę ankietową z użyciem stworzonego wcześniej kwestionariusza, który zawierał 9 rozbudowanych pytań badawczych.

Rys. 2. Procentowy rozkład odpowiedzi, udzielonych na pytanie dotyczące stanu środowiska naturalnego w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwsze pytanie (jednokrotnego wyboru) związane było z oceną stanu środowiska naturalnego w Polsce. Na rys. 2 zaprezentowano, w jaki sposób procentowo rozkładają się uzyskane odpowiedzi. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią było „ani dobry ani zły” co może świadczyć o tym, że ankietowani w większości nie umieją ocenić aktualnego stanu środowiska, lub też nie przywiązują uwagi do tego typu zagadnień. Ok. 30% respondentów uważa, że stan środowiska w Polsce jest dobry lub bardzo dobry, natomiast u zaledwie 14% badanych można zauważyć zdecydowanie negatywną ocenę stanu środowiska.

Kolejne pytanie dotyczyło wskazania kto zdaniem ankietowanych jest w najwyższym stopniu odpowiedzialny za stan środowiska w naszym kraju. Respondenci wskazywali często

¹ Został przyjęty poziom ufności 0,95, frakcja 0,5 oraz błąd na poziomie 7%, zwiększenie poziomu błędu spowodowane zostało większą ilością nieprawidłowo wypełnionych kwestionariuszy.

więcej niż jedną odpowiedź, co uniemożliwiło przedstawienie procentowego rozkładu, rozkład ilościowy udzielonych odpowiedzi zaprezentowano na rys.3.

Rys. 3. Ilościowy rozkład wyników, wskazujący odpowiedzi na pytanie dotyczące kto/co jest odpowiedzialny za stan środowiska w Polsce

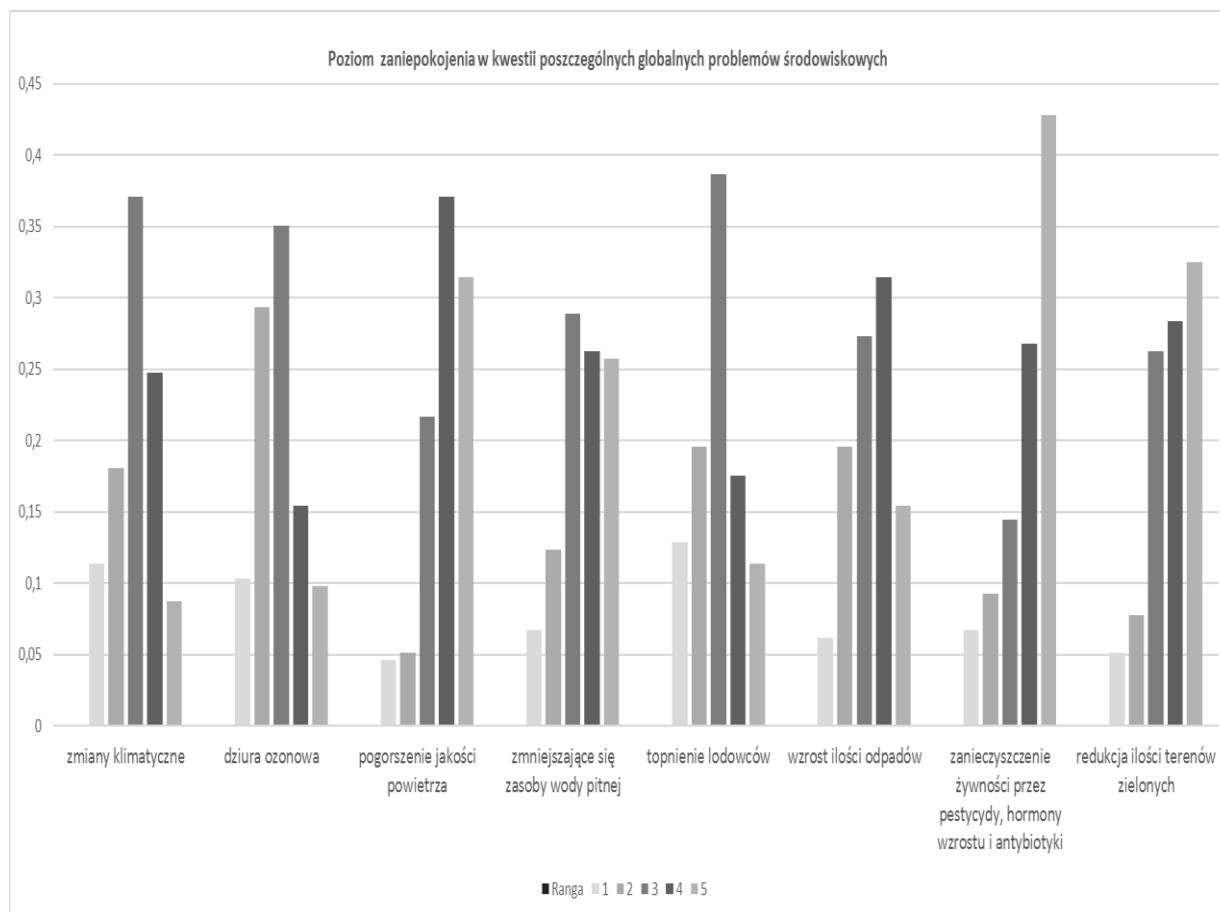
Źródło: Opracowanie własne.

Najczęściej, jako odpowiedzialne za stan środowiska w Polsce, były wskazywane władze lokalne – tą odpowiedź zaznaczyła blisko połowa ankietowanych, co trzeci badany uważa, że winny jest również przemysł i rząd. Najmniej z pośród sugerowanych podmiotów, zdaniem badanych, odpowiedzialne są organizacje ekologiczne. Ciekawym jest, że zaledwie 38 respondentów uznało za podmioty odpowiedzialne gospodarstwa domowe, a 11 w ramach odpowiedzi inne wskazało, że odpowiedzialni są wszyscy obywatele², może to dowodzić braku poczucia odpowiedzialności osobistej za środowisko naturalne lub braku wiedzy na temat realnego wpływu gospodarstw domowych na stan środowiska.

Powyższe dwa pytania były wprowadzeniem do szczegółowej analizy dotyczącej poglądów na temat zagadnień środowiskowych, jak również porównania ich w ujęciu globalnym oraz lokalnym – Polska.

W pytaniu 3 respondenci proszeni byli o określenie poziomu zaniepokojenia w związku z kwestiami wskazywanymi jako istotnie wpływające na stan środowiska w ujęciu globalnym, poprzez nadanie im rang od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „nie niepokoi mnie to” a 5 „jestem bardzo zaniepokojony”. Rys. 4 przedstawia poglądy respondentów w zakresie 8 problemów: zmian klimatycznych, dziury ozonowej, pogorszenia jakości powietrza, zmniejszających się zasobów wody pitnej, topnienia lodowców, wzrostu ilości odpadów, zanieczyszczenia żywności przez pestycydy, hormony i antybiotyki oraz redukcje terenów zielonych.

² Odpowiedzi: „każdy z nas”, „wszyscy”, „my sami”, „obywatele”, „wszyscy ludzie”.

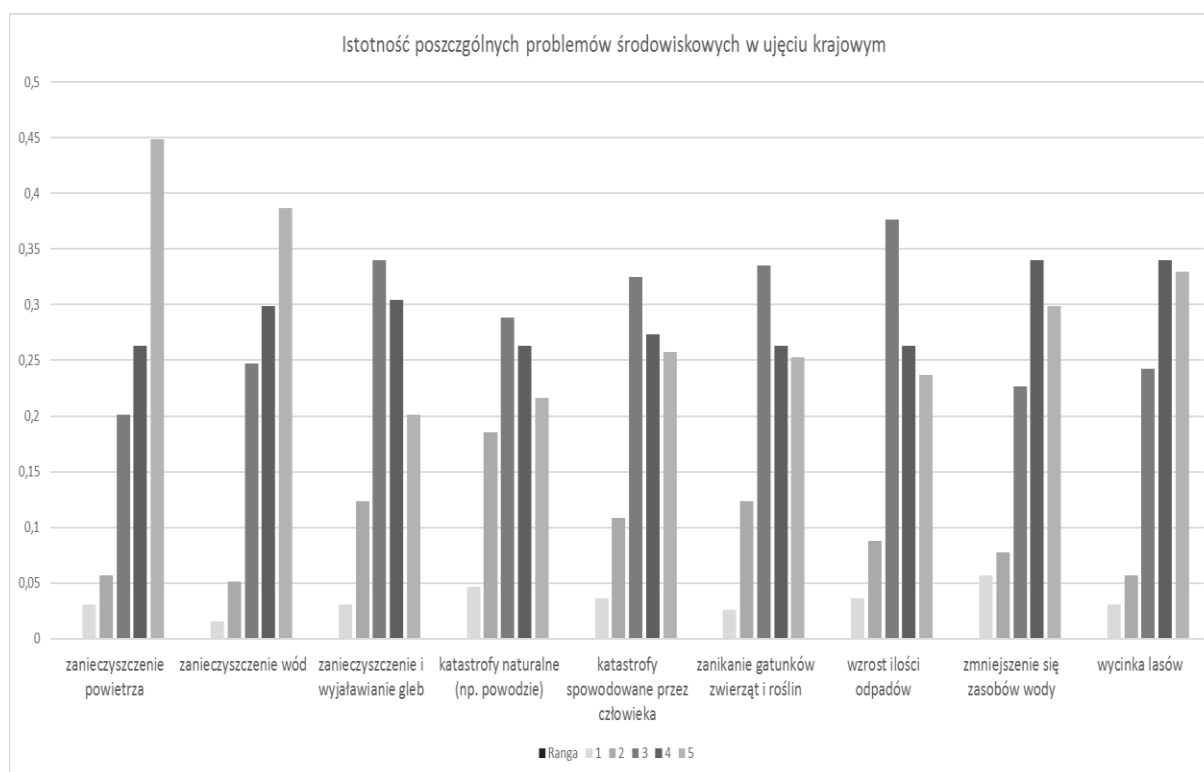

Rys. 4. Procentowy rozkład wyników, wskazujący rangi ważności problemów środowiskowych w ujęciu globalnym

Źródło: Opracowanie własne.

Analizując powyższej zaprezentowane dane można zauważyć, że w ujęciu globalnym najczęściej ankietowanych przypisało najwyższą rangę zanieczyszczeniu żywności przez pestycydy, hormony wzrostu i antybiotyki. Wysokie rangi były często przypisywane również pogorszeniu jakości powietrza oraz redukcji terenów zielonych. Natomiast odnosząc się do pozycji, które respondenci uznali za najmniej ważne - najniższe rangi w największych ilościach otrzymały: zmiany klimatyczne i dziura ozonowa. Można zatem wyciągnąć wniosek, że według ankietowanych wskazane jest ograniczenie chemicznych środków ochrony roślin i poprawa jakości żywności, jak również skupienie się na polepszeniu jakości powietrza, natomiast dla badanej grupy przyszłych menadżerów globalne problemy środowiskowe jak topnienie lodowców czy dziura ozonowa są mniej istotne.

W pytaniu 4 respondenci zostali poproszeni o nadanie rang poszczególnym problemom występującym skali kraju. Ranga 1 oznaczała „nieistotny”, ranga 5 „kluczowy”. Poglądy dotyczące 9 wybranych zagadnień zaprezentowano na rysunku 5.

Rys. 5. Procentowy rozkład wyników, wskazujący rangi ważności problemów środowiskowych w ujęciu krajowym
Źródło: Opracowanie własne.

Największa ilość ankietowanych przypisała najwyższą rangę zanieczyszczeniu powietrza, wysoko punktowane były również zanieczyszczenie wód i wycinka lasów. Najniższe rangi w największych ilościach otrzymały: zanieczyszczenie gleb oraz katastrofy naturalne. Natomiast odnosząc się do pozycji, które respondenci uznali za najmniej ważne należy wskazać zmniejszanie się zasobów wody. Można zatem uznać, że ujęciu lokalnym zdaniem ankietowanych konieczne jest przede wszystkim polepszenie jakości powietrza, natomiast problem zmniejszających się zasobów wody jest najmniej istotny.

Uzupełnieniem analizy dotyczącej poglądów na kwestie środowiskowe jest porównanie tożsamyh zagadnień w ujęciu globalnym i lokalnym. Analizę porównawczą przeprowadzono dla czterech par zagadnień.

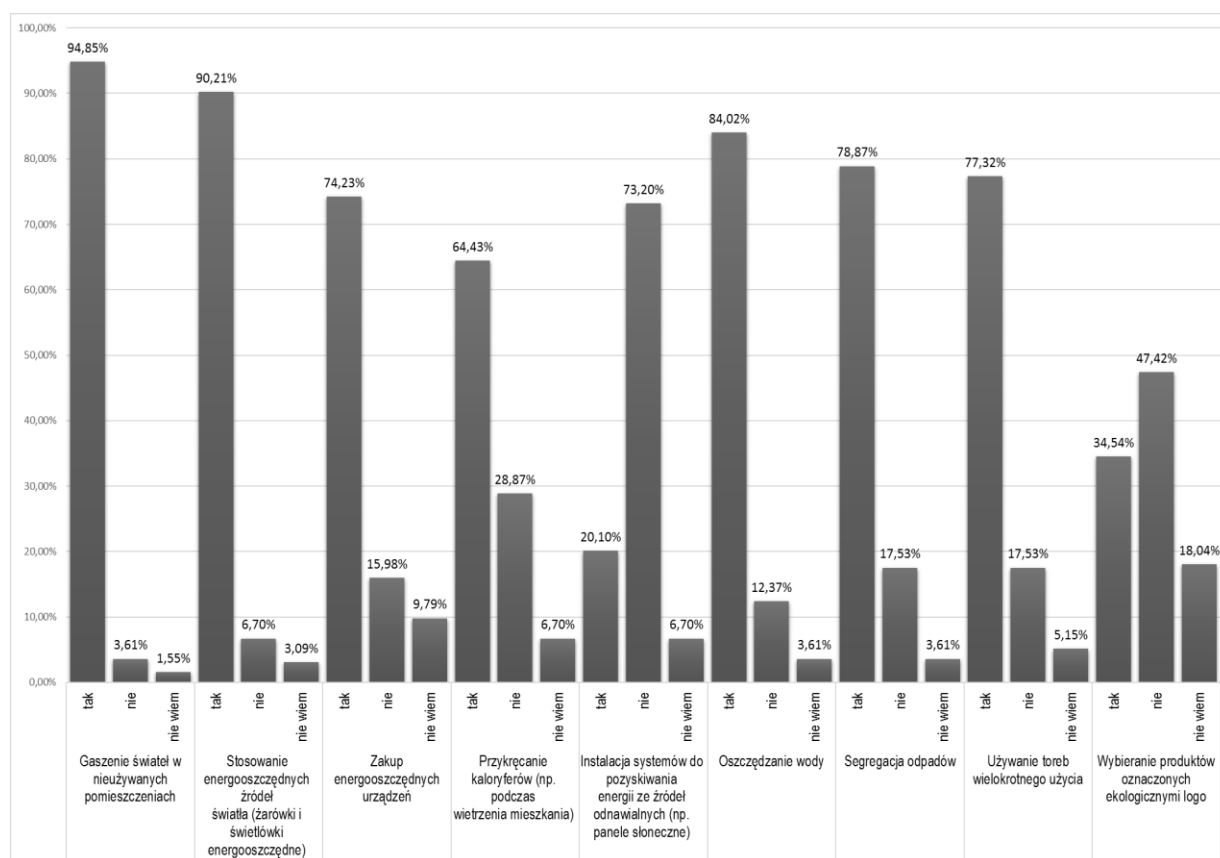
Pierszą parę stanowią zagadnienia związane z jakością powietrza - pogorszenie się jakości powietrza oraz zanieczyszczenie powietrza. Licząc zależność przy pomocy współczynnika korelacji rang, można stwierdzić, że jest ona bardzo silna dodatnia – 0,9, co wskazuje na to, że większość ankietowanych uznaje istotność problemu czystości powietrza na takim samym poziomie zarówno globalnie jak i w skali kraju.

Kolejną parę stanowi: zmniejszające się zasoby wody w ujęciu lokalnym i globalnym w tym przypadku z wyliczonego współczynnika zależności (0,7 – silna dodatnia zależność) można wnioskować, że respondenci postrzegają podobnie ważność problemu w obu ujęciach.

Jako trzeci porównano problem wzrostu ilości odpadów na świecie i w Polsce. Mimo dokładnie tak samo zdefiniowanej w ankiecie nazwy problemu w ujęciu ogólnym jak i krajowym, zależność pomiędzy nimi (mimo, że jest również bardzo silna), jest słabsza niż w przypadku jakości powietrza - 0,85.

Ostatnią parą zagadnień są redukcja zielonych terenów oraz wycinka lasów. Analiza pozyskanych danych wskazuje na umiarkowaną dodatnią zależność w postrzeganiu w takim samym stopniu tych problemów na gruncie globalnym co w Polsce – 0,65.

Mimo, że zachowania prośrodowiskowe zidentyfikowane podczas badania nie stanowią istoty tego artykułu i zostaną szerzej omówione w kolejnych publikacjach, autorki uznały za zasadne przedstawić wyniki dotyczące głównych grup zachowań jako elementu ilustrującego przełożenie przekonań na działania (rys. 6)

Rys. 6. Deklarowane podejmowane działania proekologiczne
Źródło: Opracowanie własne.

Dane pozyskane w badaniu wskazują, że dostrzeżenie problemów środowiskowych przekłada się na działania podejmowane w zakresie ograniczenia wpływu na środowisko. Ponad 70% respondentów wskazuje, że podejmuje działania związane z ograniczeniem zużycia energii elektrycznej (w przypadku gaszenia świateł i stosowania energooszczędnych żarówek jest to ponad 90%), badani wg deklaracji ograniczają zużycie energii cieplnej poprzez przykręcanie kaloryferów podczas wietrzenia mieszkań, a także podejmują działania

ograniczające zużycie wody i ilość składowanych odpadów. Koniecznym wydaje się jednak zwiększenie świadomości badanej grupy w zakresie znakowania ekologicznego i inicjatyw związanych z odnawialnymi źródłami energii, gdyż te działania podejmowane są zdecydowanie rzadziej.

4. Wnioski

Analizując uzyskane wyniki badań można stwierdzić, że postrzeganie stanu środowiska w Polsce wśród badanej grupy przyszłych menadżerów jest na neutralnym poziomie z tendencją do pozytywnego. Niepokojącym jest fakt, że wg. badanych, odpowiedzialnością za stan środowiska naturalnego należy obarczyć głównie samorządy i przemysł, natomiast zaledwie niewielki odsetek ankietowanych wskazuje, jako odpowiedzialnego każdego obywatela. Może to w przyszłości skutkować brakiem poczucia odpowiedzialności organizacji, kierowanych przez badaną grupę, za stan środowiska. Niemniej jednak należy podkreślić, że ok. 50% ankietowanych zarówno w ujęciu globalnym jak i krajowym, identyfikuje wybrane do analizy problemy środowiskowe jako istotne. Szczególną wagę w ujęciu lokalnym respondenci nadali problemowi jakości powietrza, może to oznaczać, że prowadzone ostatnio kampanie społeczne dotyczące ograniczenia niskiej emisji i problemu SMOGu w polskich miastach są skuteczne i powinno się je rozszerzać również na inne problemy środowiskowe. Warto zwrócić uwagę na to, że w ujęciu globalnym, istotnym problemem wg. ankietowanych jest jakość żywności i używanie nadmiaru środków ochrony roślin, co wskazują na zwiększanie świadomości w tym zakresie, gdyż w przeszłości był to problem często pomijany lub bagatelizowany.

Zbadane dla wybranych zagadnień zależności pomiędzy wskazywaniem rangi w dwóch ujęciach, wskazują, że większość problemów jest podobnie identyfikowana pod względem istotności w skali lokalnej jak i globalnej, co pozwala uznać, że w większości ankietowani zdają sobie sprawę, że stan środowiska w Polsce jest bezpośrednio powiązany ze stanem środowiska w ujęciu światowym, niemniej jednak wartości współczynnika dotyczącego redukcji terenów zielonych na poziomie umiarkowanym informują o tym, że zdaniem respondentów ten problem ważniejszy na terenie kraju niż na świecie.

Deklarowane przez respondentów szeroko podejmowane w gospodarstwach domowych działania, mające na celu ograniczanie antropopresji na środowisko mogą dawać nadzieję, że przyszli menedżerowie będą podejmować działania prośrodowiskowe również w kierowanych przez siebie organizacjach, niemniej jednak konieczne jest dalsze zwiększanie ich świadomości ekologicznej.

Bibliografia

1. Domka L.: Kryzys środowiska a edukacja dla ekorozwoju, Poznań 1998.
2. Dragomir C.: An Empiric Overview on the Next Generation of Managers – the Ecomanagers . Materiały konferencyjne 2nd International Conference on Economics, Political and Law Science (EPLS '13), Volume: Advances in Fiscal, Political and Law Science.
3. Gajdzik B., Wyciślik A.: Wybrane aspekty ochrony środowiska i zarządzania środowiskowego, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010.
4. Gliński P.: Polscy zieloni. Ruch społeczny w okresie przemian, Warszawa 1996.
5. Mirowski W.: Świadomość ekologiczna współczesnego społeczeństwa polskiego w świetle badań naukowych, [w:] Świadomość ekologiczna i społeczne ruchy „Zielonych” w Polsce, W. Mirowski, P. Gliński (red.), Wyd. IFiS PAN, Warszawa 1999.
6. Poskrobko B.: Zarządzanie środowiskiem, PWE, Warszawa 2007.
7. Seroka-Stolka O.: Poziom świadomości ekologicznej przedsiębiorców jako element zrównoważonego rozwoju – analiza porównawcza [w:] Journal of Ecology and Health, 2011, R. 15, nr 4.
8. Seroka-Stolka O.: Świadomość ekologiczna przedsiębiorców z sektora MŚP, [w:] Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej, Zarządzanie nr 5, 2012.
9. Strumińska-Doktór A.: Droga do świadomości ekologicznej, [w:] Studia Ecologiae et Bioethicae, 4/2006.
10. Tuszyńska L.: Świadomość ekologiczna społeczności lokalnych. Oczekiwania a rzeczywistość. Rocznik Świętokrzyski, Ser. B – Nauki Przyr. 34, 2013.
11. Wiśniewska A.: Strategie proekologiczne w zarządzaniu przedsiębiorstwem, [w:] M. Kistowski (red.), Studia ekologiczno-krajobrazowe w programowaniu rozwoju zrównoważonego. Przegląd polskich doświadczeń u progu integracji z Unią Europejską, Gdańsk 2004.